

Verlag najaarsexkursie 1983

De najaarsexkursie werd gehouden op 1 en 2 oktober en vormde als het ware een voortzetting van de pinksterexkursie, omdat Zeeland weer het doel was. Nu werden meer westelijke exkursionpunten onder de loep genomen: de Hoge Springerplaten in de Westerschelde en het strand van Domburg. Deelnemers aan deze exkursie waren: Sip van Berkum, Poppe de Boer, Martin Cadée, familie Geijs, Wim Groeneveld sr., Leen Hordijk, familie Janse, Ko de Klerk en Renée van Dam, Thijs Kramer (introduce), Frans Maatman, familie Nolf, Herman Nijhuis, familie Rappé (introduce), de gebroeders Romberg en Lenard Vaessen. Het was verheugend dat we een flink aantal belgische leden konden verwelkomen.

Zaterdag 1 oktober. Hoge Platen en Hoge Springer (meestal aangeduid als Hoge Springerplaten).

Klokslag tien uur vertrokken we op deze exkursioniedag vanuit de Oude Veerhaven in Breskens met de reddingsboot 'Javazee' naar de Hoge Springerplaten. Voor die tijd hadden we, volgens instructie van de geologisch sekretaris, onze lunchboterhammen gestoffeerd met een flinke sortering zeebanket. Bij de landing op de Hoge Springer bleven weinig voeten droog. De lokale milieuvereniging had op het hoogste deel van de plaat een ringwal van zandzakken opgeworpen om erosie tegen te gaan. Thijs Kramer, een van de leden van deze vereniging, vergezelde ons en verklaarde waarom deze voorziening zo belangrijk is en hoeveel honderden vogels tijdens de broedperiode in het voorjaar deze plek tijdens hoog water als toevluchtsoord gebruiken. Deze vogels gebruikten vroeger het strand om te nestelen, maar door de grote rekreatiedruk kunnen ze daar niet meer terecht. Na de uiteenzetting van Thijs Kramer, was Poppe de Boer aan de beurt om het een en ander te vertellen over de ontstaanswijze van dergelijke platen en bijbehorende geulsystemen in de monding van een estuarium. Hij deed dit aan de hand van een in het zand getekende grafiek, waarin de stroomsterkte van de eb- en vloedstroom was uitgezet over de hoogte van de waterstand. Hieruit bleek dat de ebstroom zijn maximum bereikt tegen het einde van de ebperiode (lage waterstand). Dit heeft tot gevolg dat de grootste erosieve kracht zich konsentreert in de geulen die langs de platen lopen. De stroomsterkte neemt vervolgens snel af, is 0 tijdens de kentering om vervolgens tijdens de vloed weer langzaam toe te nemen. Dit alles resulteert in relatief matige aantasting van de hogere delen van de platen.

Het geërodeerde materiaal van onder andere de pleistocene kern van de plaat en uit de geulen is, samen met door de Schelde aangevoerd materiaal van onder andere pliocene, miocene en oligocene ouderdom, terug te vinden op de platen.

Voor de mollusken hadden onze aandacht. De rest van de dag werden die dan ook verzameld. Helaas had twee weken voor ons de Malacologische Kring van Zeeland reeds een bezoek gebracht aan de Hoge Springer. Uit de soortenlijst blijkt echter dat men toch het een en ander voor ons had achtergelaten.

Typisch was, dat de echte fossielen vooral boven de hoogwaterlijn werden gevonden, terwijl tussen de hoog- en laagwaterlijn voornamelijk recent materiaal werd aangetroffen. Op het eerste gezicht lijkt dit nogal misterieus, maar in het algemeen is voor zoets wel een aannemelijke verklaring te vinden.

Het zou kunnen, dat we hier te maken hebben met een sorteringseffekt.

Bij zwaar weer zou bijvoorbeeld het in het algemeen massieve en dikschalige, oudere materiaal wel op het hoogste deel van de plaat kunnen worden gesooid, maar niet meer worden afgevoerd. Tijdens normale weersomstandigheden wordt op de lagere delen alleen het lichtere, recente materiaal afgezet. Een andere verklaring, gesuggereerd door Arie Janssen, is, dat het niet aan de schelpen ligt, maar aan ons, doordat we gewend zijn om op het land fossiel materiaal te zoeken op droge, hoog gelegen plaatsen en gevoelsmatig aan de waterlijn alleen recent materiaal verwachten.

De gevonden fauna vertoonde duidelijk overeenkomsten met die welke eerder werd gevonden bij Kaloot, Bergelandse kant (Slufter Texel).

Een aparte vondst was die van Cyprea moneta, door de vroegere oostindiëvaarders vanuit Indië meegenomen als 'nuttige' ballast, om in Afrika te kunnen gebruiken voor de aankoop van slaven. In het verleden zijn een of meer schepen, geladen met Cyprea's moneta, in het Sloe vergaan en sindsdien wordt deze schelp in deze omgeving regelmatig gevonden. Hoe zou deze vondst worden beoordeeld als we geen weet zouden hebben van deze voorgeschiedenis? De politie ter water kwam halverwege ons verblijf de papieren controleren. Dat het Zeeuwse Landschap ons toestemming had gegeven om de plaat te betreden klopte helemaal niet. Volgens artikel x van wetboek y was dat niet mogelijk. Bovendien stond dit artikel niet eens in de toestemming vermeld en voor echte toestemming moesten we bij de minister zijn, die de toestemming toch niet zou geven, want alleen de beheerder van de Hoge Springer en zijn huisgenoten zijn gerechtigd deze plaat te betreden. Daar konden we het mee doen. Maar omdat de politieboot toch niet groot genoeg was om alle deelnemers van de plaat te verwijderen, lieten de, overigens zeer vriendelijke, en geïnteresseerde, agenten ons verder onze gang gaan. Zij, die uit een stralend, zonnig Midden- Nederland vertrokken waren met het idee hun bruine tint van de afgelopen zomer eventjes op de Hoge Springer te kunnen bijwerken, kwamen bedrogen uit. Het was de hele dag bewolkt, maar de temperatuur bleef aangenaam en van regen hadden we geen last. De 'Java' haalde ons om drie uur weer van de plaat af. Bij het inschepen bleven de voeten wel droog.

Mollusken van de Springerplaten, 1-10-1983

Nomenclatuur volgens Janssen, 1975

Bivalvia

<i>Glycymeris glycymeris variabilis</i> (Sowerby, 1824)	plioc.
<i>Glycymeris lunulata baldii</i> Glibert & Van de Poel, 1965	mioc.
<i>Mytilus edulis</i> Linné, 1758	r.-pleist.
<i>Aequipecten opercularis</i> (Linné, 1758)	plioc.
<i>Chlamys multistriata harmeri</i> Van Regteren Altena, 1937	plioc.
<i>Chlamys varia</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Flexopecten flexuosus</i> (Poli, 1795)	pleist.
<i>Pecten complanatus</i> Sowerby, 1828	plioc.
<i>Anomia ephippium</i> Linné, 1758	pleist.
<i>Pododesmus squamula</i> (Linné, 1758)	r.
<i>Crassostrea ventilabrum</i> (Goldfuss, 1833)	olig.
<i>Ostrea edulis</i> Linné, 1758	r.-pleist.
<i>Pycnodonte callifera</i> (Lamarck, 1819)	olig.
<i>Pycnodonte navicularis</i> (Brocchi, 1814)	mioc.
<i>Felaniella trigonula astartea</i> (Nyst, 1835)	plioc.
<i>Mysidula bidentata</i> (Montagu, 1803)	r.
<i>Cyclocardia orbicularis</i> (Sowerby, 1825)	plioc.
<i>Megacardita planicosta lerichei</i> Glibert & Van der Poel, 1971 eoc.	

<i>Venericardia aculeata globulina</i> (Michelotti, 1839)	plioc.
<i>Venericardia aculeata Scaldensis</i> (Glibert, 1957)	plioc.
<i>Astarte incerta</i> Wood, 1853	plioc.
<i>Astarte obliquata</i> Sowerby, 1817	plioc.
<i>Astarte fusca basteroti</i> de la Jonkaiere, 1823	plioc.
<i>Astarte omalii omalii</i> de la Jonkaiere, 1823	plioc.
<i>Acanthocardia tuberculata</i> (Linné, 1758)	plioc.
<i>Cerastoderma edule edule</i> (Linné, 1758)	r.-pleist.
<i>Cerastoderma glaucum</i> (Poiret, 1789)	r.-pleist.
<i>Laevicardium crassum</i> (Gmelin, 1791)	pleist.
<i>Laevicardium decorticatum</i> (Wood, 1840)	plioc.
<i>Serrines groenlandicus</i> (Gmelin, 1790)	pleist.
<i>Mactra corallina cineraria</i> Montagu, 1803	r.-pleist.
<i>Mactra corallina plistonnerlandica</i> Van Reegeren Altena, 1937	pleist.
<i>Spisula arcuata</i> (Sowerby, 1817)	plioc.
<i>Spisula solida</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Spisula subtruncata</i> (da Costa, 1778)	r.-pleist.
<i>Eastonia rugosa</i> (Helbling, 1779)	pleist.
<i>Lutraria lutraria</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Lutraria angustior</i> Philippi, 1844	pleist.
<i>Lutraria magna</i> (da Costa, 1778)	pleist.
<i>Solen marginatus</i> Pulteney, 1799	pleist.
<i>Ensis complanatus</i> Sowerby, 1844	pleist.-plioc.
<i>Ensis ensis</i> (Linné, 1758)	r.
<i>Angulus tenuis</i> (da Costa, 1778)	r.-pleist.
<i>Gastrana fragilis</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Macoma balthica</i> (Linné, 1758)	r.-pleist.
<i>Macoma obliqua</i> (Sowerby, 1817)	pleist.
<i>Donax vittatus</i> (da Costa, 1778)	r.-pleist.
<i>Gari fervensis</i> (Gmelin, 1791)	pleist.
<i>Scrobicularia plana</i> (da Costa, 1778)	r.-pleist.
<i>Abra alba</i> (Wood, 1802)	r.-pleist.
<i>Abra tenuis</i> (Montagu, 1803)	r.
<i>Arctica islandica islandica</i> (Linné, 1758)	plioc.
<i>Pygocardia rustica rustica</i> (Sowerby, 1818)	plioc.
<i>Pygocardia rustica defrancei</i> (Van Beneden, 1835)	plioc.
<i>Glossus humanus</i> (Linné, 1758)	plioc.
<i>Corbicula fluminalis</i> (Müller, 1774)	pleist.
<i>Circomphalus casina</i> (Linné, 1758)	plioc.
<i>Dosina pseudoturgida</i> Orbiigny, 1852	plioc.
<i>Venus verrucosa</i> Linné, 1758	pleist.
<i>Dosinia exoleta</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Venerupis demissa</i> (Linné, 1758)	pleist.
<i>Venerupis senegalensis forma saxatilis</i> Fleuriau de Bellevue	r.-pleist.
<i>Petricola pholadiformis</i> Lamarck, 1818	r.
<i>Mya arenaria</i> Linné, 1758	r.-pleist.
<i>Mya truncata</i> Linné, 1758	pleist.
<i>Cyrtodaria angusta</i> (Nyst en Westendorp, 1839)	plioc.
<i>Corbula gibba</i> (Olivi, 1792)	pleist.-plioc.
<i>Barnea candida</i> (Linné, 1758)	r.-pleist.
<i>Pholas dactylus</i> Linné, 1758	pleist.
<i>Zirfea crispata</i> (Linné, 1758)	r.-pleist.

Gastropoda

<i>Emarginula crassa</i> Sowerby, 1813	plioc.
<i>Gibbula cineraria</i> (Linné, 1758)	r.

Gibbula beetsi Van Regteren Altena, 1954	pleist.
Gibbula umblilicalis (da Costa, 1778)	r.
Littorina littorea (Linné, 1758)	r.-pleist.
Littorina obtusata littoralis (Linné, 1758)	r.
Hydrobia neglecta Muus, 1963	r.
Hydrobia stagnorum (Gmelin, 1790)	r.
Hydrobia ventrosa (Montagu, 1803)	r.
Peringia ulvae (Pennant, 1777)	r.-pleist.
Haustator Solanderi (M. Fymar, 1877)	eoc.
Turritella incrassata Sowerby, 1814	plioc.
Epitonium clathrus (Linné, 1758)	r.-pleist.
Aporrhais scaldensis Van Regteren Altena, 1954	plioc.
Capulus ungaricus (Linné, 1758)	plioc.
Capulus anguis (Sowerby, 1816)	plioc.
Crepidula fornicata (Linné, 1758)	r.
Monetaria moneta (Linné, 1758)	exoot. (aangevoerd)
Euspira catena (da Costa, 1778)	r.-pleist.
Euspira hemiclausula (Sowerby, 1824)	plioc.
Euspira poliana (Della Chiaje, 1830)	r.
Natica multipunctata Wood, 1842	plioc.
Nucella lapillus lapillus (Linné, 1758)	r.
Nucella lapillus incrassatus (Sowerby, 1823)	plioc.
Nucella tetragona (Sowerby, 1823)	plioc.
Atractodon elegans Charlesworth, 1837	plioc.
Buccinum undatum Linné, 1758	r.-pleist.
Limoesus dalei (Sowerby, 1825)	plioc.
Neptunea contraria Linné, 1758)	plioc.
Cerastoma erinaceum (Linné, 1758)	pleist.
Sipho curtus (Jeffreys, 1867)	plioc.
Amyclina labiosa (Sowerby, 1824)	plioc.
Hinia sonsociata (Wood, 1848)	pleist.
Hinia reticosa (Sowerby, 1815)	plioc.
Hinia reticulata (Linné, 1758)	r.-pleist.
Scaphella lamberti (Sowerby, 1816)	plioc.
Retusa obtusa (Montagu, 1803)	r.
Radix peregra (Müller, 1774)	r.-pleist.

Cephalopoda

Sepia cf. officinalis Linné, 1758 kaakfragment r.

Brachiopoda

Terebratula grandis plioc.

Mammalia (Det. D.J. Mol)

Bos taurus Linné, 1758 1 borstwervel
1 lendewervel pleist.

Zondag 2 oktober. Strand van Domburg.

Het deelnemersaantal van de vorige dag was precies gehalveerd voor deze uitstap. Deze overige lieden brachten de nacht door op een bijzonder fraai gelegen 'camping à la ferme', aan de voet van het duin, dat ons van het te bezoeken strand scheidde.

Om half zes 's morgens werd reeds de eerste verzamelaar op het strand gesignaleerd. Na een flinke, eerste verkenning streek deze persoon lang-uit op een schelpenbank neer, teneinde de inventaris hiervan op te maken.

De niet uitgeslapen, argeloze voorbijganger had de indruk kunnen krijgen hier met een uit de kluiten gewassen pelsrob van doen te hebben en in allerijl de zeehondencreche kunnen waarschuwen.

Omstreeks een uur of tien was de rest van het gezelschap ook grotendeels in zeehondengang bezig de nodige exklusive schelpensoorten aan het Domburgse strand te ontfutselen. Volgens kenners waren de omstandigheden niet optimaal om een goede buit te verzekeren. Doodtij, HW \pm 9 uur, LW \pm 14 uur en een ZW-wind die afzetting van gruisbanken op laagwater verhinderde. Dit mocht echter niet verhinderen dat uit de aanwezige schelpenbanken toch een flinke hoeveelheid leuke vondsten gemeld werd. Het zonnetje, dat zaterdag verstek had laten gaan, deed deze dag zijn best de schade in te halen. Daardoor werd het strandbezoek er alleen maar aangenamer op.

Desalniettemin maakten diverse deelnemers al plannen om hier onder meer barre omstandigheden terug te keren, teneinde de lacunes in hun lijst van gevonden soorten aan te vullen.

Een soortenlijst van de nu gevonden soorten lijkt nu nog niet zinvol, daar deze de in Afzettingen van augustus 1983 gepubliceerde lijst zou overlappen. Bovendien is er een flink aantal zakken gruis over het duin gedragen en dit was voor het ter perse gaan van dit nummer natuurlijk nog niet uitgezocht.

Bedankt deelnemers aan de exkursie voor de gezellige en leerzame aanwezigheid. Voor de niet-deelnemers: Jammer dat jullie er niet bij waren, hopelijk tot de volgende keer.

Voor dit verslag werden de bijdragen van verschillende deelnemers samengevoegd.

GEFELICITEERD

Han Raven, met je promotie tot Doctor in de Wis- en Natuurkunde aan de Rijksuniversiteit van Leiden, op het proefschrift 'Conodont biostratigraphy and depositional history of the middle devonian to lower carboniferous in the cantabrian zone (Cantabrian Mountains, Spain)'. Leidse Geologische Mededelingen, Deel 52, Aflevering 2, pp. 265-339, 6-10-1983.

Ponpenen Margot de Boer met de geboorte van jullie zoon Lubbert.

Piet en Marga van Elswijk met de geboorte van jullie dochter Marieke.